

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร ก่อน พ.ศ. 2537-ปัจจุบัน

: กรณีศึกษา ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

Social change in agricultural land reform Chumphon Province prior to BC 2537 – present: A Case Study of Tamsing Sub-District, Muang District, Chumphon Province

รัชดา เพชรรัตน์ (Rachada petcharat)* สรายุทธ ยะหะกร (Sarayudth Yahakorn) **

จิตรา วีรบุรินนท์ (Chitra Veeraburinon)***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร ก่อนการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ.2537 และช่วง พ.ศ.2538-ปัจจุบัน (2) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร (3) ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร (4) แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร

วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน 5 ราย ผู้นำทางกร คือ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน 5 ราย นายกองค้การบริหารส่วนตำบลถ้ำสิงห์ 1 ราย ผู้นำกลุ่มเกษตรกร 2 ราย เกษตรกรในพื้นที่ 20 ราย และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 2 ราย รวม 35 ราย โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม และการสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า (1) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินกรณีศึกษาตำบลถ้ำสิงห์ เกษตรกรปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตแบบพึ่งตนเองมาสู่การเกษตรแบบการค้า (2) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรม แบ่งเป็น 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในสังคมและปัจจัยภายนอกสังคม (3) ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลถ้ำสิงห์ พบว่า เกษตรกรในชุมชนมีการเปลี่ยนวิถีชีวิตเป็นแบบสังคมเมืองมากขึ้นก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ได้แก่ ปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ปัญหาที่ดินและสิทธิการถือครองที่ดิน ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ปัญหาการขาดทายาททางการเกษตร ปัญหาอาชญากรรม (4) แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร พบว่า ต้องส่งเสริมและสนับสนุนคนในชุมชนสร้างระบบเศรษฐกิจภาคครัวเรือนเพื่อพึ่งพาตนเองได้ โดยเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดในชุมชน

คำสำคัญ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน

* นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช racha_kob@hotmail.com

** อาจารย์ ประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช sarayudth.yah@stou.ac.th

*** รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช laasvchi@stou.ac.th

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

Abstract

This research aims to study (1) the social change in agricultural land reform of Chumphon before B.C. 2537 land reform and B.C. 2538 – present; (2) factors that cause the social change in agricultural land reform of Chumphon; (3) effects of the social change in agricultural land reform of Chumphon; (4) guideline of problem solutions from the impact of the social change in agricultural land reform in Chumphon.

Research method is a qualitative research method. Research samples consist of 5 village philosophers, 5 village headmen, 1 Chief Executive of Tamsing Sub-District Administrative Organization, 2 agricultural leaders, 20 agriculturists in the area, 2 agricultural promotion officers. The sample size is 35 totally. The research method comes from documents, unstructured interview, group discussion and observation. Data analysis is a descriptive analysis.

The results showed that (1) agriculturists from the social change in agricultural land reform in a case study of Tamsing Sub-District adjust their production from self reliance to an agricultural trade; (2) factors that cause the social change in agricultural land reform are divided into two factors: an internal social factor and an external social factor; (3) effects of the social change in agricultural land reform of Tamsing Sub-District indicated that agriculturists in the community change their life to urban society. It causes various problems including environmental pollutions, natural resource destruction, issues of land rights and land tenure, shortage of agricultural labors, lack of agricultural heirs, crime; (4) guideline of problem solutions from the impact of the social change in agricultural land reform of Chumphon is found that people in the community are promoted and encouraged to build their own economy. They are able to rely on their own by emphasis on the learning process in the community.

Keywords: The social change in agricultural land reform

* นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช racha_kob@hotmail.com

** อาจารย์ ประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช sarayudth.yah@stou.ac.th

*** รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช laasvchi@stou.ac.th

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

บทนำ

“การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้” เราทุกคนคงยอมรับว่าไม่มียุคสมัยใดที่การเปลี่ยนแปลงจะรวดเร็วและมีผลกระทบรุนแรงเท่าในปัจจุบัน (ประพนธ์ ผาสุกขีต, 2555) สังคมไทยก็เช่นกันที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมที่สำคัญหลายครั้ง นับตั้งแต่ พ.ศ. 2398 ที่ประเทศไทยทำสนธิสัญญาทางไมตรีและพาณิชย์กับอังกฤษหรือที่เรียกว่าสนธิสัญญาเบาว์ริง เป็นการเปิดประตูให้ไทยได้เข้าสู่เศรษฐกิจแบบเสรีนิยม เป็นการทำให้เกิด “ความทันสมัย” (Modernization) เมื่อสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลิกไพร่และทาส ทรงให้การศึกษาแก่นุตรหลานของสามัญชน การส่งเสริมและสนับสนุนให้ชนชั้นกลางไปศึกษาเล่าเรียนยังต่างประเทศเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนในสังคมไทยได้รับอิทธิพลความคิดแบบตะวันตก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นแบบประชาธิปไตย เมื่อประเทศไทยพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ส่งผลทำให้เกิดสังคมเมืองและสังคมชนบท ที่มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ มีความยากจน สถาบันทางสังคมอ่อนแอลง ทั้งเกิดความไม่สงบในสังคมมากขึ้น ขณะที่ระบบราชการปรับตัวไม่ทันและไม่สนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การขยายตัวทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วส่งผลทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

“กระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ภายใต้อิทธิพลของเทคโนโลยีที่มีลักษณะไร้พรมแดน และการไหลบ่าของข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็ว และต่อเนื่องเป็นผลให้เกิดการยอมรับวัฒนธรรมใหม่อย่างขาดการศึกษาและเลือกสรรให้เหมาะสมและประสานสอดคล้องกับรากฐานของวัฒนธรรมไทย ซึ่งปัญหาเหล่านี้ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์มากยิ่งขึ้นในสังคมและวัฒนธรรมไทย” (มนตรี สุภาพร, 2541:22) รวมถึงผลจากการปฏิวัติเขียวที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเกษตรที่เข้าสู่สังคมเกษตรกรรมระดับหมู่บ้านของไทยที่เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงแนวทางการเกษตรจากภายในหน่วยงานของภาครัฐก่อนจากนั้นค่อยๆ แพร่กระจายไปสู่ชุมชนเกษตรกรรมต่างๆ ในรูปแบบของการส่งเสริมการเกษตร โดยชุมชนต่างๆ จะเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรที่แตกต่างกันตามเงื่อนไขทางเศรษฐกิจสังคมและลักษณะของแต่ละภูมิภาค ซึ่งได้ส่งผลกระทบไปถึงองค์ประกอบทางด้านวัฒนธรรมของสังคมโดยเฉพาะทางด้านทัศนคติ ความเป็นอยู่ วิถีชีวิตเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ชีวิตของคนรุ่นใหม่แตกต่างไปจากบรรพบุรุษ

เมื่อพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงสำคัญทั้งในระดับโลกที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้านและมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ส่งผลกระทบต่อคนในสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมเมืองหรือสังคมชนบท ที่เป็นที่อยู่อาศัยของประชาชนส่วนใหญ่ เพื่อความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเขตปฏิรูปที่ดิน จึงคัดเลือกตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร เป็นพื้นที่เป้าหมาย เนื่องจากตำบลถ้ำสิงห์ เป็นพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนเมืองอย่างต่อเนื่อง เกษตรกรประกอบอาชีพเกษตรกรรม แบบ “เกษตรกรรมแผนใหม่” เน้นการใช้สารเคมีสังเคราะห์ ละเลยภูมิปัญญาทางเกษตรดั้งเดิมยอมรับเทคโนโลยีสมัยใหม่และพัฒนากลายเป็นแนวทางหลักในการผลิต ส่งผลการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ความคิดของประชากรในชุมชน การศึกษาแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ก่อนการปฏิรูปที่ดิน และ หลังการปฏิรูปที่ดิน เพื่อจะได้อธิบายถึงปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหา สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับงานพัฒนา ตามนโยบายการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ต่อไป

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร ก่อนการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ.2537 และช่วง พ.ศ. 2538-ปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร
4. เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การคัดเลือกพื้นที่และกลุ่มตัวอย่างในการดำเนินการวิจัยใช้วิธีการเลือกเจาะจง (Purposive) ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 ราย ผู้นำชุมชน จำนวน 6 ราย ผู้นำเกษตรกร จำนวน 2 ราย เกษตรกร จำนวน 20 ราย และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย รวม 35 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง ทั้งแบบบุคคลและแบบสัมภาษณ์กลุ่มแบบอิสระ การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการค้นคว้ารวบรวมจากหนังสือตำรา บทความ งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องต่างๆ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนามเป็นหลัก ดังนี้

1. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม สังเกตพฤติกรรมต่างๆ แบบแผนการดำเนินชีวิตของเกษตรกร
2. การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างรายบุคคล การสัมภาษณ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในตำบลถ้ำสิงห์
3. การสนทนากลุ่มกับเกษตรกรในชุมชน เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลและยืนยันข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์รายบุคคล

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ให้ครอบคลุมเนื้อหา ใช้ความเป็นเหตุเป็นผล และความสอดคล้องของข้อมูล จากนั้นนำเสนอบทวิเคราะห์ในลักษณะการพรรณนาวิเคราะห์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงทิศทาง/แนวทางการเปลี่ยนแปลงของสังคมเกษตรกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนและหลังการปฏิรูปที่ดิน
2. สร้างการมีส่วนร่วมในการศึกษา การวิเคราะห์ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ผ่านผู้รู้ ผู้นำ เกษตรกร ให้ทราบถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหได้
3. ทราบถึงปัจจัยที่เป็นผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อสามารถนำมาใช้ในการวางแผนรองรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
4. ผลจากการศึกษาสามารถนำมาใช้วางแผนพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินได้

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

ผลการวิจัย

ผลการศึกษา พบว่า

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรม ในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร แบ่งการศึกษาเป็น 2 ช่วง ก่อนการปฏิรูปที่ดินตั้งแต่ พ.ศ. 2506 ถึง พ.ศ. 2537 และช่วงปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2538 -ปัจจุบัน ในด้านต่างๆ ดังนี้

1.1 การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ

ช่วงที่ 1 ก่อนการปฏิรูปที่ดินตั้งแต่ พ.ศ. 2506 ถึง พ.ศ. 2537 พบว่า ระบบเศรษฐกิจของชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจแบบเศรษฐกิจพอยังชีพ คราวเรือนสามารถพึ่งตนเองได้ในเชิงเศรษฐกิจ เกษตรกรทำหน้าที่เป็นผู้ผลิต ผู้บริโภคและผู้จำหน่าย ผลผลิตมีความหลากหลายเป็นที่มาของรายได้ ค่าใช้จ่ายของเกษตรกรประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายในการบริโภค เกษตรกรผลิตเมล็ดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์เอง ใช้แรงงานในครัวเรือน ไม่มีการจ้างงาน ไม่ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี การขนส่งใช้แรงงานคน แรงงานสัตว์ ไม่มีหนี้สิน ใช้การแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกัน เงินตราจึงมีความสำคัญน้อย เน้นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมพึ่งพาตนเอง ความเป็นอยู่เรียบง่าย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความผูกพันกันเหนียวแน่น เมื่อระบบเศรษฐกิจปรับเปลี่ยนเป็นระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ระบบการผลิตเพื่อจำหน่าย เกษตรกรมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีในการผลิต ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีเพิ่มผลผลิต ใช้กลไกตลาดและผลิตสินค้าที่พึ่งพาตลาดโลก เงินตราเข้ามามีบทบาท เกษตรกรปรับเปลี่ยนจากผู้ผลิต ผู้บริโภค และผู้จำหน่าย มาเป็นผู้ผลิตสินค้าขึ้นปฐมภูมิ ไม่บริโภคผลผลิตของตนเอง เกิดพ่อค้าคนกลางทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการขนส่งสินค้า เกษตรกรเลิกผลิตสินค้าที่จำเป็นในการดำรงชีพ ลดความหลากหลายในการผลิต เน้นการผลิตพืชเชิงเดี่ยวเพื่อจำหน่ายไม่กั้นชนิด พ่อค้าคนกลางมีอำนาจในการกำหนดราคา เกษตรกรจึงซื้อหาพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ให้ตรงกับความต้องการของตลาด เกิดการจ้างแรงงาน รายได้ของเกษตรกรเพิ่มขึ้นแต่ไม่คงที่ขึ้นอยู่กับราคาและจำนวนผลผลิต ต้นทุนการผลิตเพิ่ม รายได้ของเกษตรกรจึงไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น และรายได้มีความผันผวนตามระบบเศรษฐกิจของโลกมากขึ้น

ช่วงที่ 2 ช่วงปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2538 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2556)

ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี คราวเรือนไม่สามารถพึ่งตนเองได้ในเชิงเศรษฐกิจ เงินตรามีความสำคัญมากขึ้นตามระบบเศรษฐกิจหลักของประเทศ การผลิตทางการเกษตรเน้นการผลิตสินค้าขึ้นปฐมภูมิเพื่อการค้าเพียงชนิดเดียว ใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีจำนวนมาก เมื่อเกษตรกรสามารถกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินได้ สามารถนำเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01 ค้ำประกันเงินกู้กับ ธ.ก.ส. ได้เพิ่มขึ้น หากเกษตรกรไม่นำเงินไปใช้ตามวัตถุประสงค์ส่งผลทำให้เพิ่มภาระหนี้สินแก่เกษตรกร ตลอดจนนโยบายกองทุนหมู่บ้านที่ลงสู่ชุมชน สนับสนุนและสร้างโอกาสให้คนในชุมชนเข้าถึงเงินกู้ในระดับชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เกษตรกรจะนำเงินกู้มาใช้บริโภคในครัวเรือน รายได้จากการเกษตรไม่แน่นอน สภาพดินฟ้าอากาศที่เปลี่ยนแปลงและไม่สามารถพยากรณ์ได้ ทำให้ผลผลิตลดลงหรือในบางปีไม่มีผลผลิตจึงขาดทุน ปัจจุบัน (พ.ศ. 2550-พ.ศ.2556) เกษตรกรในพื้นที่ได้รับการพัฒนาความรู้เรื่องการเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เกษตรกรบางส่วนปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตและปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตที่พึ่งตนเอง ลดต้นทุนการผลิต ทั้งในช่วงเวลาดังกล่าวหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาส่งเสริมสนับสนุนให้ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตและประยุกต์ใช้ทางการเกษตร เกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์เริ่มรวบรวมจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร วิชากิจชุมชนเพื่อช่วยเหลือกัน แต่อย่างไรก็ตาม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3

The 3rd STOU Graduate Research Conference

การส่งเสริมและสนับสนุนก็ไม่แพร่หลาย ยังมีเกษตรกรจำนวนมากที่ไม่สนใจปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ยังคงใช้วิธีการดำรงชีวิตและวิถีการผลิตที่พึ่งพาปัจจัยภายนอกสูง

1.2 การเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตร

ช่วงที่ 1 ก่อนการปฏิรูปที่ดินตั้งแต่ พ.ศ. 2506 ถึง พ.ศ. 2537 ระบบการเกษตรของคนในชุมชนช่วงปีแรก เป็นการเกษตร “แบบตัดและเผา” ที่เริ่มมาจากการบุกเบิกแผ้วถางแล้วทำการเผาเพื่อเพาะปลูกพืชไร่ใช้บริโภค ไม่มีความซับซ้อน เครื่องมือเครื่องใช้สามารถผลิตขึ้นเองได้แบบง่ายๆ โดยใช้ภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอด การผลิตใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก ไม่ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี ใช้น้ำฝน ใช้พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ท้องถิ่น หากผลผลิตเหลือจึงนำออกไปจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้ในครัวเรือน ต่อมาเกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนจากระบบการเกษตรเพื่อยังชีพเป็นการผลิตพืชไร่เชิงเดี่ยวเพื่อการค้าแบบเข้มข้น ที่ต้องการผลผลิตต่อหน่วยพื้นที่เพาะปลูกในอัตราที่สูง โดยใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการเพิ่มผลผลิตสามารถปลูกพืชไร่ในปีหนึ่งๆ ได้หลายครั้ง ทำให้รายได้เพิ่ม เมื่อพืชไร่เชิงเดี่ยว ประสบปัญหา ทำให้เกษตรกรหันมาสู่ระบบการปลูกพืชสวนและแซมด้วยพืชอายุสั้น สร้างรายได้ระยะสั้น การจัดการผลผลิตของเกษตรกรมีความซับซ้อนขึ้น มีการจัดการแปลงเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตให้คุ้มกับเงินทุน การดูแลผลผลิต การจัดการโรคและแมลง การจัดการเมล็ดพันธุ์ที่ตรงกับความต้องการของตลาด การเก็บเกี่ยวใช้การจ้างงาน พึ่งพาเครื่องจักร พึ่งพาพ่อค้าคนกลางในการจำหน่ายผลผลิต

ช่วงที่ 2 ช่วงปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2538 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2556) เป็นระบบการเกษตรที่เกษตรกรยังมุ่งเน้นการผลิตพืชสวนเชิงเดี่ยว และให้ความสำคัญกับการทำทุเรียนนอกฤดูเพื่อการค้าโดยเฉพาะ การจัดการผลผลิตที่ต้องเรียนรู้ในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น เพิ่มจำนวนผลผลิตให้ได้ตามความต้องการของตลาด การจัดการเกี่ยวกับการจัดหาเมล็ดพันธุ์ที่ตรงกับความต้องการ การเก็บเกี่ยวที่ต้องพึ่งพาการจ้างแรงงาน พึ่งพาเครื่องจักรและการพึ่งพาพ่อค้าคนกลางในการจัดจำหน่ายผลผลิตแทนตัวเกษตรกรเองที่เข้มข้นมากกว่าช่วงก่อน ทำให้เกิดการแข่งขันระหว่างเกษตรกรในพื้นที่ เมื่อทุเรียนประสบปัญหา เกษตรกรจึงปลูกไม้ผลชนิดอื่นๆ ทดแทน ทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินมีประสิทธิภาพและเน้นการเกษตรแบบสวนผสม ที่ใช้การปลูกพืชหลายชนิดร่วมกัน ระบบการปลูกพืชในพื้นที่สรุป ดังนี้

1. ลักษณะการปลูกแบบเชิงเดี่ยว เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ใช้ปลูกพืชหลัก/พืชเศรษฐกิจเพียงชนิดเดียวในแปลงเกษตรกรรม ไม่ปลูกร่วมกับพืชชนิดอื่นๆ ส่วนใหญ่เป็นการเกษตรที่ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีเป็นหลัก พืชที่ปลูก เช่น ทุเรียน ขางพารา ปาล์มน้ำมัน

2. ลักษณะการปลูกพืชแบบสวนผสม เป็นระบบการปลูกพืชในพื้นที่ดินหลากหลายชนิดร่วมกันในแปลงเกษตรกรรม มีการเกื้อกูลกัน เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินคุ้มค่า รูปแบบการเพาะปลูกมีหลายรูปแบบ เช่น การปลูกไม้ผลแซมด้วยพืชอายุสั้น เช่น ถั่วฝัก พืชผักและสมุนไพร ปลูกหมาก มะพร้าว เพื่อเป็นแนวเขตแดน และสามารถป้องกันแสงแดดและลม บางรายปลูกไม้เศรษฐกิจ ไม่ใช้สอยใช้บริเวณรอบนอกพื้นที่เพื่อประโยชน์ใช้สอย อนุรักษ์น้ำและเป็นแนวเขตแดน

1.3 การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน

ช่วงที่ 1 ก่อนการปฏิรูปที่ดินตั้งแต่ พ.ศ. 2506 ถึง พ.ศ. 2537 พบว่า เกษตรกรในตำบลลำสิงห์เข้ามาจับจองพื้นที่ในปริมาณที่สามารถทำได้ด้วยแรงงานในครัวเรือนเท่านั้น เมื่อแผ้วถางแล้วปลูกสร้างบ้านเรือน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

แบบง่าย ๆ ขนาดตามจำนวนสมาชิกของครัวเรือน สร้างขุ้งฉางด้วยวัสดุในท้องถิ่น บริเวณบ้านเรือนมีการเลี้ยงไก่พื้นเมือง หนูพื้นเมือง โรงเรือนแบบง่าย ๆ แปลงเกษตรกรรมไม่ได้จัดแบ่งพื้นที่แน่นอน การเพาะปลูกแบบผสมผสานกันไป ทั้งยังมีพื้นที่ป่าอยู่ในบริเวณแปลงเกษตรกรรม ใช้น้ำฝนหรือใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เมื่อเกษตรกรรมปรับเปลี่ยนระบบการผลิตมาเป็นการปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยว เลิกปลูกข้าวไร่ เลิกเลี้ยงสัตว์ ขุ้งฉางคอกสัตว์ แปรสภาพเป็นโรงเรือนเก็บปัจจัยการผลิต พื้นที่ป่าก็กลายเป็นพื้นที่การเกษตรทั้งหมด มีการสร้างถนนเพื่อขนส่งผลผลิตออกไปจำหน่าย หลังจากเลิกปลูกพืชไร่ และหันมาปลูกพืชสวนทำให้ใช้น้ำในการเกษตรเพิ่มขึ้น เกษตรกรจึงต้องซื้อโอ่งมาเก็บกักน้ำ สร้างอ่างเก็บน้ำซีเมนต์ หากมีปัญหาเรื่องน้ำก็จะซื้อรถยนต์เพื่อบรรทุกน้ำหรือซื้อน้ำอุปโภค บริโภคและใช้ในการเกษตร การถือครองที่ดินของเกษตรกรไม่มีเอกสารสิทธิ เป็นการถือครองที่ดินในเขตป่าไม้ การเปลี่ยนสิทธิผู้ถือครอง การขายที่ดิน การเปลี่ยนมือทำได้ง่าย

ช่วงที่ 2 ช่วงปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2538 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2556) พบว่า เมื่อสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร (ส.ป.ก.ชุมพร) ได้เข้ารังวัดแปลงถือครองที่ดินของเกษตรกร ทำให้ครอบครัวเกษตรกรที่ถือครองที่ดินขนาดใหญ่ต้องกระจายสิทธิการถือครองที่ดินให้กับทายาท ขนาดการถือครองที่ดินของเกษตรกรจึงเล็กลง การใช้ประโยชน์ที่ดินจะสร้างบ้านเรือน ภายในบริเวณที่อยู่อาศัยจะประกอบด้วย โรงรถ โรงเรือนเก็บปัจจัยการผลิต ถังหรือภาชนะกักเก็บน้ำ ถนนภายในแปลงเกษตรกรรม และจัดแบ่งพื้นที่เป็นที่ปลูกพืชผัก ดอกไม้ ส่วนพื้นที่การเกษตรใช้ปลูกพืชหลัก เกษตรกรบางรายผลิตปุ๋ยหมัก จึงจัดแบ่งพื้นที่กองปุ๋ยหมักมีโรงเรือนปุ๋ยหมักน้ำหมัก ปัจจุบันมีการจัดแบ่งที่อยู่อาศัยเพื่อประกอบธุรกิจ เป็นร้านของชำ ร้านอาหารเป็นอาทิเสริม บางรายจัดแบ่งพื้นที่เพื่อเป็นร้านขายปัจจัยการผลิตทางการเกษตร จากปัญหาการขาดแคลนน้ำในการผลิต ทำให้เกษตรกรต้องขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลในแปลงเกษตรกรรมเป็นจำนวนมาก การถือครองที่ดินในตำบลถ้ำสิงห์ส่วนใหญ่ถือครองโดยเกษตรกรสูงอายุ ขาดแคลนแรงงานทางการเกษตรจึงต้องจ้างแรงงาน ขนาดการถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่เฉลี่ยประมาณ 12 ไร่ต่อครัวเรือน

1.4 การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาด้านการเกษตร

ช่วงที่ 1 ก่อนการปฏิรูปที่ดินตั้งแต่ พ.ศ. 2506 ถึง พ.ศ. 2537 เกษตรกรอพยพเข้ามาเพื่อจับจองพื้นที่ทำการเกษตร ทำให้ต้องใช้ภูมิปัญญาในการแผ้วถางป่า ภูมิปัญญาการปลูกข้าวไร่ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากพ่อแม่ บรรพบุรุษ และนำมาประยุกต์ให้เข้ากับสภาพพื้นที่ ในอดีตการทำข้าวไร่ มีการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ อุปกรณ์ในการเพาะปลูกด้วยตนเอง ทำให้เกิดภูมิปัญญาในการผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ เช่น การทำไม้สาก กระบองนำข้าว แกะหรือมัน การทำหุ่นไล่กา การใช้ตะขบไล่สัตว์ เพื่อไล่ศัตรูข้าวไร่ ภูมิปัญญาในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ รวมถึงการสร้างขุ้งฉางด้วยวัสดุในท้องถิ่น ตำบลถ้ำสิงห์สามารถปลูกพืช ไม้ผลได้หลายชนิด เช่น มะพร้าว ทุเรียน เงาะ ส้มโอ ลองกอง มังคุด ฯลฯ ทำให้คนในพื้นที่มีภูมิปัญญาทางการเกษตร มีความสามารถในการสร้างและประดิษฐ์กรงคักลิงป่า มีภูมิปัญญาในการฝึกหัดลิงเก็บมะพร้าว และภูมิปัญญาทางการเกษตรอื่นๆ เช่น การปราบวัชพืช การกำจัดศัตรูพืชด้วยสมุนไพรในท้องถิ่น การประดิษฐ์เครื่องมือไม้สอยต่างๆ ที่ทำมาจากวัสดุในท้องถิ่น เช่น การทำขลุ่ยต่อนกแก้ว ตะกร้อสอยผลไม้ หมาตักน้ำ เครื่องมือดักจับสัตว์ (แร้ว ค้าง หรือ หริ่ง) ซึ่งระยะหลังเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตรหาซื้อได้ง่าย เกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์ จึงไม่สนใจประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้เช่นอดีต

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

ช่วงที่ 2 ช่วงปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2538 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2556) ระบบการเกษตรได้ปรับเปลี่ยนเพื่อการค้า ทำให้มีการผลิตพืชสวนเชิงเดี่ยว เกษตรกรจึงปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิต ละเลยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรดั้งเดิม ทั้งปรับเปลี่ยนมาใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรที่ทันสมัย ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในปริมาณที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่โดยเฉพาะ ป่าไม้ถูกทำลาย สัตว์ป่าลดลง จึงไม่มีจำเป็นต้องใช้เครื่องมือเครื่องใช้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งสามารถซื้อเครื่องมือเครื่องใช้อื่นทดแทนได้ เมื่อกล่าวถึงภูมิปัญญาด้านการเกษตรในพื้นที่ ปัจจุบันเกษตรกรเริ่มผลิตและใช้สารอินทรีย์ โดยได้รับภูมิปัญญาทางการเกษตรจากภายนอกมาใช้ อาทิเช่น น้ำส้มควันไม้ การผลิตน้ำหมักชีวภาพ การเลี้ยงเชื้อไตรโคเดอร์มาสด การกำจัดแมลงตามธรรมชาติที่ไม่ทำลายระบบนิเวศในแปลงเกษตรกรรม การปลูกพืชผสมผสานหลายชนิดเพื่อให้เกื้อกูลกัน ทั้งใช้สารเคมี/ปุ๋ยเคมีเท่าที่จำเป็นเพื่อให้เกิดแมลง ตัวห้ำ ตัวเบียน และเชื้อโรค ตามธรรมชาติ การใช้ภูมิปัญญาดังกล่าวข้างต้น ไม่แพร่หลายในชุมชนมากนัก

1.5 การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความเชื่อ ทศนคติของเกษตรกร

ช่วงที่ 1 ก่อนการปฏิรูปที่ดินตั้งแต่ พ.ศ. 2506 ถึง พ.ศ. 2537 พบว่า มีความเชื่อในเรื่อง ดังนี้

1) ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งบ้านเรือน ที่ให้ความสำคัญกับการเลือกที่ดิน ไม่เลือกที่ดินที่มีลักษณะเป็นที่ดินชายธง ไม่ปลูกบ้านตรงทาง 3 แพร่ง ให้ความสำคัญกับการคัดเลือกเสาเรือนที่ไม่มีตำหนิ มีตาตกร้าน การเลือกไม้ทำเรือนและเครื่องเรือน ไม่ปลูกเรือนขวางตะวัน ไม่ปลูกบ้านที่ชันและ บันไดไม่ใช่จำนวนคู่ ไม่หันหัวนอนทางทิศตะวันตก ห้ามปลูกต้นไม้ที่ปลูกที่วัดในบริเวณบ้าน ห้ามใช้ข้อฟ้าใบระกา เครื่องวัด เครื่องหลวงประดับ ห้ามปลูกเรือนคร่อมตอ ทั้งยังมีความเชื่อในการสร้างศาลพระภูมิ เพื่อบวงสรวงเทพารักษ์ประจำพื้นที่และบ้านเรือน

2) ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากเป็นชุมชนเกษตรจึงมีความเชื่อในการทำเกษตรตามบรรพบุรุษ ดังนี้ ความเชื่อเรื่อง “ใจ” ซึ่งเป็นตัวอย่างของความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ที่ทำขึ้นเพื่อใช้ป้องกันภยันตรายไมยผลไม้ม ความเชื่อเกี่ยวกับจอมปลวก หากขึ้นอยู่ใกล้บริเวณบ้าน เจ้าของบ้านจะไม่ทำลายและห้ามปัสสาวะรด ความเชื่อเกี่ยวกับการเช่นไหว้เจ้าที่สวน ก่อนทำการผลิต/ปลูกพืชโดยเกษตรกรส่วนใหญ่จะบนบาน และหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว จะนำเครื่องเช่นไหว้ ประกอบด้วย เหล้า หมู ไก่ และดอกไม้ธูปเทียนเช่นไหว้เจ้าที่บริเวณแปลงเกษตรกรรม

3) ความเชื่อเกี่ยวกับการดำรงชีวิตประจำวัน ได้แก่ ความเชื่อเรื่องผี วิญญาณ ประเพณี พิธีกรรม เนื่องจากชนบทสมัยอดีตมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติมาดั้งเดิม ทั้งยังได้รับการปลูกฝังต่อกันมาในเรื่องภูติ ผี ปีศาจ ทำให้มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผี ดังนี้ ความเชื่อเกี่ยวกับกลิ่นรูปในยามวิกาล ต้องใส่บาตรแผ่ส่วนกุศลให้ในวันรุ่งขึ้น ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีสวดกลางบ้านเป็นประเพณีที่สำคัญและเก่าแก่อย่างหนึ่งของจังหวัดชุมพร ซึ่งถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณ มีจุดมุ่งหมายเพื่อขับไล่เสนียดจัญไร ภูติ ผี ปีศาจ โรคภัยไข้เจ็บ ความเชื่อเรื่องผีแม่หม้ายตามกระแสที่ได้รับความนิยมอื่น ความเชื่อเกี่ยวกับไฉนเสียงร้องเรียกในเวลากลางคืนห้ามขานรับ ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด คือ ความเชื่อเกี่ยวกับการฝังรูกเด็กและความเชื่อเกี่ยวกับแม่ชื่อ ความเชื่อเกี่ยวกับงานศพ คือ การห้ามเผาศพวันศุกร์ ความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญ 7 วัน และ 100 วัน ความเชื่อเกี่ยวกับการไปงานศพต้องนำของแหม่มติดตัวไปด้วย ความเชื่อในการดำเนินชีวิตอื่นๆ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการห้ามใส่ชุดดำเย็บคนป่วย ความเชื่อเกี่ยวกับจิ้งจกร้องทัก ห้ามออกจากบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับนกแสกเกาะหลังคาบ้าน เกิดกลางร้าย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

ความเชื่อเกี่ยวกับคนหลายเสียงคบไม่ได้ ความเชื่อเกี่ยวกับคนมีปานแสดงว่าเคยเกิดมาแล้ว ความเชื่อเกี่ยวกับห้ามตัดผมวันพุธ ความเชื่อเกี่ยวกับตาเขม่น ความเชื่อเกี่ยวกับผีทำรังในบ้าน มีโชค ความเชื่อเกี่ยวกับการเลือกก้าวเท้าก่อนออกจากบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับมือชนกันขณะกินข้าว จะมีแขกมาเยือนและความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน เป็นต้น

4) ความเชื่อด้านศาสนา คือ ความเชื่อเกี่ยวกับวันสารทเดือนสิบ และความเชื่อเกี่ยวกับวิบากกรรม

5) ความเชื่อเรื่องพ่อตาถ้าสิงห์ ที่ชาวบ้านบนบานในสิ่งที่ตนเองต้องการ เมื่อได้สมความปรารถนาแล้วชาวบ้านก็จะนำของมาแก้บน ความเชื่อดังกล่าวข้างต้นเป็นความเชื่อที่คนในพื้นที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและสั่งสอนตามๆกันมาตั้งแต่อดีต มีความผูกพันกับวิถีการดำเนินชีวิตและวิถีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ช่วงที่ 2 ช่วงปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2538 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2556) พบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งบ้านเรือนยังคงมีความเชื่อหลงเหลืออยู่เฉพาะคนเฒ่าคนแก่ และคนวัยกลางคน สภาพปัจจุบันลักษณะความเชื่อได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องมาจากสภาพความเป็นอยู่ ทรัพยากรในชุมชน รูปแบบและลักษณะของบ้านเรือน ทำให้ความเชื่อบางเรื่องยังมีอยู่และความเชื่อบางเรื่องลดความสำคัญลง ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่หลงเหลือปัจจุบัน คือ ความเชื่อเกี่ยวกับการเซ่นไหว้เจ้าที่ส่วน ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับจอมปลวกก็หลงเหลือเล็กน้อย แต่ความเชื่อเรื่อง “โจ” ไม่มีแล้ว ความเชื่อเกี่ยวกับการดำรงชีวิตประจำวันสามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ

1) ความเชื่อที่ไม่มีในปัจจุบันแล้ว ได้แก่ ความเชื่อเรื่องผีแม่หม้าย ความเชื่อเกี่ยวกับกลางคืนได้ยินเสียงร้องเรียกห้ามขานรับ ความเชื่อเกี่ยวกับผีรูกเด็ก ความเชื่อเกี่ยวกับมีปานแสดงว่าเคยเกิดมาแล้ว ความเชื่อเกี่ยวกับมือชนกันขณะกินข้าว จะมีแขกมาเยือน ซึ่งความเชื่อดังกล่าวไม่สามารถใช้วิทยาศาสตร์มาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้

2) ความเชื่อที่มีเพียงเล็กน้อยและเป็นความเชื่อเฉพาะบุคคล เช่น ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเกี่ยวกับกลิ่นรูปในยามวิกาล ความเชื่อเกี่ยวกับแม่ซื้อเด็ก ความเชื่อเกี่ยวกับการไปงานศพ ความเชื่อเกี่ยวกับจิ้งจก ร้องทักห้ามออกจากบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับนกแสกเกาะหลังคาบ้านจะเกิดกลางร้าย ความเชื่อเกี่ยวกับคนหลายเสียงคบไม่ได้ ความเชื่อเกี่ยวกับห้ามตัดผมวันพุธ ความเชื่อเกี่ยวกับตาเขม่น ความเชื่อเกี่ยวกับผีทำรังในบ้าน มีโชค ความเชื่อเกี่ยวกับการเลือกก้าวเท้าก่อนออกจากบ้านและความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน

3) ความเชื่อที่ยังคงยึดถือเหนียวแน่นมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับห้ามเผาพวันศุกร์ ความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญ 7 วัน และ 100 วัน ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีสวดกลางบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับการห้ามใส่ชุดดำเยี่ยมคนป่วย ความเชื่อทางศาสนาที่ยังคงสืบเนื่องกันมา คือ ความเชื่อเกี่ยวกับวันสารทเดือนสิบ หากกล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับวิบากกรรม ที่มีเฉพาะบุคคลเท่านั้น และส่วนใหญ่แล้วเป็นคนเฒ่า คนแก่ ที่เชื่อเรื่องดังกล่าว ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับพ่อตาถ้าสิงห์ ที่คนถ้าสิงห์ทั้งในอดีตและปัจจุบันยังคงให้ความเคารพและเชื่อถือมาตลอด แม้ว่าปัจจุบันความเชื่อจะลดน้อยลงในคนรุ่นใหม่ ส่วนคนรุ่นแรกที่เข้ามายังคงให้ความนับถือและบนบานสารกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ ความเชื่อที่กล่าวมาข้างต้นจะเป็นความเชื่อของเกษตรกรที่นับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก ส่วนเกษตรกรที่นับถือศาสนาคริสต์จะไม่มี ความเชื่อในเรื่องที่กล่าวมาแล้ว

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

2. ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรม

ผลจากการศึกษาผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลถ้ำสิงห์ พบว่า เกษตรกรในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง ค่านิยมและทัศนคติเป็นคนเมืองเพิ่มมากขึ้น ภาวะหนี้สินเพิ่มขึ้น ความสัมพันธ์ภายในชุมชนเป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้น คนในชุมชนไม่สนใจการเรียนรู้และการวิเคราะห์ตนเอง ไม่แสวงหาความรู้ ขาดการพึ่งตนเอง ขาดการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดความขัดแย้งในชุมชน สถาบันหลักทางสังคมอ่อนแอ ระบบการศึกษาในชุมชนล้มเหลว เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ปัญหาที่ดินและสิทธิการถือครองที่ดิน การเปลี่ยนสิทธิ และขายที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ปัญหาการขาดทายาททางการเกษตร ปัญหาหยาบโมย และอบายมุข

3. ปัจจัยที่ทำให้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรม

ผลจากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลถ้ำสิงห์ สามารถสรุปได้ 2 ปัจจัย คือ

3.1 ปัจจัยภายในสังคม ประกอบด้วย ปัจจัยที่เกิดจากการปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพ ค่านิยม และทัศนคติของคนในชุมชน ปัจจัยที่เกิดจากประชากร ปัจจัยที่เกิดจากผู้นำและบทบาทของผู้นำในชุมชน ปัจจัยที่เกิดจากระบบการเกษตรและการถือครองดินของคนในชุมชน ปัจจัยที่เกิดจากการเมืองภายในชุมชน ปัจจัยด้านการคมนาคม ปัจจัยด้านระบบสาธารณสุขโลก

3.2 ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย ปัจจัยด้านเทคโนโลยีที่เข้ามาในชุมชน ปัจจัยด้านสื่อและการสื่อสาร ปัจจัยเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจหลักของประเทศ ปัจจัยเกี่ยวกับการเข้ามาของคนภายนอกชุมชนและปัจจัยเกี่ยวกับนโยบายการส่งเสริมของภาครัฐและนโยบายรัฐบาล

4. แนวทางการแก้ไขปัญหที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร

แนวทางการแก้ไขปัญหามาจากภายในชุมชน พบว่า ต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในชุมชนสร้างระบบเศรษฐกิจภาคครัวเรือนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ การสร้างระบบการศึกษาและการเรียนรู้ของคนในชุมชน ที่เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน การจัดการทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด การจัดสรรและแบ่งปันทรัพยากรอย่างเท่าเทียมทั่วถึง การพัฒนากลุ่มเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดในชุมชน การสร้างการเมืองในชุมชนที่ต้องลดการผูกขาดอำนาจทางการเมือง และการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองใหม่ในชุมชน เน้น การสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในตัวผู้นำ การสร้างระบบการสื่อสาร ที่ให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและเท่าเทียมเพื่อลดความขัดแย้ง และพบว่า แนวทางในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรม โดยใช้หลักการพัฒนาที่เริ่มจาก “ร ว บ” โดยมุ่งการพัฒนาที่โรงเรียน พัฒนาสถาบันด้านศาสนา (วัด) แล้วจึงกลับมาพัฒนาสถาบันครอบครัวที่เรียกว่า “บ้าน” โดยใช้บุคลากรที่เป็นสมาชิกในครอบครัวเป็นผู้ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง และใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ด้านแนวทางแก้ไขจากภายนอกชุมชน พบว่า ภาครัฐต้องสนับสนุนการเรียนรู้ในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของเกษตรกร ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชน ทิศทางการทำงานของภาครัฐต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของเกษตรกร และต้องจริงจังกับประชาชน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร ก่อนปี พ.ศ. 2537-ปัจจุบัน กรณีศึกษา : ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพรประกอบด้วย

1.1 การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจของชุมชนจากระบบเศรษฐกิจแบบเศรษฐกิจพึ่งตนเองมาเป็นระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เงินตราเข้ามามีความสำคัญกับเกษตรกร และการพัฒนามาเป็นระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ที่มีความสอดคล้องกับงานของ พชรินทร์ ฤทธิสำแดง (2549) ที่กล่าวถึง สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรแบบพึ่งตนเองเป็นการเกษตรแบบพึ่งพาปัจจัยภายนอกชุมชน

1.2 การเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตรของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงจากระบบดัดและเผา มาสู่ระบบการเกษตรเพื่อยังชีพ และปรับเปลี่ยนมาสู่ระบบการเกษตรแบบเข้มเพื่อการค้า มีความสอดคล้องกับงานของวิทยานิพนธ์ (2548) ที่กล่าวถึงลักษณะการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงดูครอบครัวด้วยประกอบอาชีพการประมงพื้นบ้าน พัฒนามาสู่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทำให้เลิกจากการทำอาชีพประมงพื้นบ้านมาเลี้ยงกุ้งแทน

1.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์และการถือครองที่ดินของเกษตรกร มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสาน ไม่มีการจัดการแปลงเกษตรกรรม มาเป็นการแบ่งพื้นที่ทางการเกษตรเป็นรูปแบบ เริ่มการปลูกสร้างบ้านเรือนลักษณะถาวรเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสร้างบ้านเรือนใช้วัสดุอุปกรณ์จากภายนอกชุมชน ในครัวเรือนมีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน สอดคล้องกับพชรินทร์ ฤทธิสำแดง (2549) ที่กล่าวถึงลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวบ้านที่อดีตมักจะปลูกสร้างบ้านเรือน รวมคอกสัตว์ ที่เก็บเมล็ดพันธุ์พืชและเครื่องมือทางการเกษตรในบริเวณเดียวกัน การตั้งถิ่นฐานไม่มีการวางแผนตายตัว เมื่อความเจริญทางเศรษฐกิจเข้ามาทำให้บ้านที่ปลูกสร้างขึ้นมาใหม่ นิยมสร้างด้วยปูน ตามสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน เน้นการออกแบบตามวัฒนธรรมตะวันตก และงานของวิทยานิพนธ์ (2548) ที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่อาศัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 การใช้วัสดุจากธรรมชาติมาสร้าง หลังปี พ.ศ. 2527 ชาวบ้านมีการสร้างบ้านที่แข็งแรงขึ้นโดยใช้ซีเมนต์ อิฐ หิน ปูน การก่อสร้างตามแบบสมัยนิยม เป็นสัดส่วน มีการตกแต่งที่อยู่อาศัยตามฐานะเจ้าของบ้าน

1.4 การเปลี่ยนแปลงในการใช้ภูมิปัญญาด้านการเกษตร เดิมใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ หรือระหว่างสมาชิกในชุมชนด้วยกันเอง เมื่อเวลาเปลี่ยนไปทำให้ระบบการผลิตทางการเกษตรเปลี่ยนแปลงไป เกิดการยอมรับองค์ความรู้จากภายนอกเข้าสู่ชุมชน การนำเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตรที่ทันสมัยเข้าสู่ในชุมชน สอดคล้องกับงานของ วิทยานิพนธ์ (2548) ที่กล่าวถึงภูมิปัญญาพื้นบ้าน ของชาวบ้านชุมชนตำบลแหลมตะลุมพุก ประกอบอาชีพประมงด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการประกอบอาชีพ ทำให้เทคโนโลยีส่งผลต่อการประกอบอาชีพ

1.5 การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อและทัศนคติของเกษตรกร ในอดีตมีความเชื่อและยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเมื่อระยะเวลาเปลี่ยนแปลงไป ชุมชนได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มขึ้น ทำให้ความเชื่อของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปคงเหลือความเชื่อเพียงเฉพาะกับผู้เฒ่า ผู้แก่ ขาดการถ่ายทอดความเชื่อ สอดคล้องกับงานของพชรินทร์ ฤทธิสำแดง (2549) กล่าวถึงภูมิปัญญาในการรักษาพยาบาลและสุขภาพอนามัยที่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตมาก โดยเฉพาะภูมิปัญญาด้านการรักษาด้วยสมุนไพรที่ได้หายไปโดย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

ไม่มีผู้ให้การสืบทอด เหมือนกันทุกกลุ่มชน การให้ความนิยมกับการรักษาพยาบาลในการแพทย์แผนปัจจุบันมากกว่าการรักษาแบบแผนโบราณ

2. ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดชุมพร มีความสอดคล้องกับงานของพัชรินทร์ ฤทธิสำแดง (2549) ที่กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงที่ได้รับผลจากปัจจัยภายนอกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ที่ส่งผลให้การเกษตรพึ่งตนเองเปลี่ยนเป็นเกษตรอุตสาหกรรม การเปลี่ยนระบบการเกษตร การปรับเปลี่ยนชนิดพืชเพื่อมุงรายได้ และให้ความสำคัญกับเงินที่จะได้จากการลงทุนภาคเกษตร การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ได้รับจากนโยบายการส่งเสริมจากภาครัฐ โดยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นเครื่องมือ ส่งเสริมให้ชาวบ้านเปลี่ยนวิถีการเกษตรแบบใหม่ และการสนับสนุนเงินกู้ให้แก่วิชาชีพทำให้มีหนี้เพิ่ม เนื่องจากการใช้เงินกู้ผิดวัตถุประสงค์ ใช้เงินไปกับการซื้อเครื่องอำนวยความสะดวก ทำให้เห็นว่าเป็นระบบเศรษฐกิจที่ขาดภูมิคุ้มกันทางสังคม รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากปัจจัยภายในชุมชนที่เกิดจากระบบครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวเปลี่ยนไป ใช้เงินของเวลา ทำให้เกิดความเหินห่าง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้การสื่อสารสะดวกรวดเร็ว แต่ขาดความผูกพันทำให้เปลี่ยนจากสังคมเกษตรเป็นสังคมอุตสาหกรรม

3. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร มีความสอดคล้องกับเอกสารวิชาการของจิตรา วีรบุรินทร์ และอนุชา ม่วงใหญ่ (2548:209-210) ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมประกอบด้วย ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางสรีรธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงด้านประชากร ปัจจัยที่เกิดจากการอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อเกี่ยวข้อง ปัจจัยด้านโครงสร้างของสังคมและโครงสร้างของสังคมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติและค่านิยม ปัจจัยที่เกี่ยวกับความต้องการที่จะรับรู้และปัจจัยเกี่ยวกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไปจากผลการวิจัย

1. ควรส่งเสริมให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นและความเชื่อของชุมชน เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อเป็นองค์ความรู้ของชุมชน
2. ควรนำผลที่ได้จากงานวิจัยไปทดลองปฏิบัติแก้ไขปัญหในพื้นที่วิจัย
3. หน่วยงานภาครัฐต้องให้ความสนใจกับผลที่เกิดจากการพัฒนาและควรสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนให้มากขึ้น เพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา จำนวน 35 ราย โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม ในประเด็นที่ไม่ครอบคลุมทั้งหมดของศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จึงควรมีการศึกษาในประเด็นองค์กรในชุมชน และการปรับเปลี่ยนชนชั้นของชุมชนเพิ่มเติม
2. ควรใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research :PAR) ในการวิจัยครั้งต่อไป เพื่อทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และสร้างการมีส่วนร่วมในศึกษาผลที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแก่ชุมชน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

เอกสารอ้างอิง

- จิตรา วีรบุรินทร์ และอนุชา ม่วงใหญ่ (2548) “การเปลี่ยนแปลงกับปัญหาสังคม” ในเอกสารการสอนชุดวิชา
สังคมมนุษย์หน่วยที่ 13 นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- มนตรี สุภาพร(2541) “ วิสัยทัศน์อนาคตประเทศไทย พุทธศักราช 2570 ” กรุงเทพมหานคร
บริษัท เอส.อาร์ , พรินติ้ง แมสโปรดักส์
- พัชรินทร์ ฤทธิ์สำแดง (2549) “การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชนเมือง :
ศึกษากรณี ชุมชนบ้านคลอง 7 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี”
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- วิทยา บุญบงค์ (2548) “ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตำบลแหลมตะดุมเพ็ก
อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 – 2547”
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยทักษิณ

